

KONSOLOSLUK EVLENMELERİNİN ŞEKLİNE UYGULANACAK HUKUK

Cansu AKGÜN*

ÖZET

Yabancı unsur taşıyan evliliklerin şekli bakımından evliliğin yapıldığı yer hukuku olan locus regit actum (LRA) kuralı temelinde “lex loci celebrationis”’in (LLC) yetkili olması hemen hemen tüm hukuk sistemlerinde benimsenmiş olup, kural bu yönüyle milletlerarası özel hukuk doktrininin en eski genel ölçütlerinden kabul edilir. Bu kurala göre evliliğin şekli şartlar bakımından geçerliliği, evliliğin gerçekleştirildiği yer hukukuna göre saptanır. Evlenme, yapıldığı yer hukukunun maddi şekil şartlarını karşılamak zorundadır.

LRA kuralının en önemli istisnasını konsolosluk evlenmeleri veya bir diğer adıyla diplomatik evlenmeler (consular, diplomatic marriages) oluşturur. Evlenmenin tarafları, mahalli hukukun yetkili makamları önünde ve mahalli hukukun öngördüğü şekil kurallarına göre evlenebilecekleri gibi, bazı şartların varlığı halinde vatandaşı oldukları devlet konsolosları da mensup oldukları devlet hukukunda öngörülen şekilde evliliği gerçekleştirme yetkisini haizdir.

Bu çalışmada konsolosluk evlenmelerinin şartları ve bu şartların varlığı halinde bu evlenmelere uygulanacak hukuk konuları ele alınmış ve bu şartlar çerçevesinde konsolosluk evlenmelerinin Türk hukukundaki uygulaması incelenmiştir.

***Anahtar Kelimeler:** Evliliğin şekline uygulanacak hukuk, locus regit actum, konsolosluk evlenmeleri, evliliğin şekli geçerliliği.*

LAW APPLICABLE TO THE FORMAL REQUIREMENTS OF CONSULAR MARRIAGES

ABSTRACT

In principal, the lex loci celebrationis (LLC), stemming from the locus regit actum (LRA) rule, which states that any conflict arising from the form of marriages containing a foreign element shall be governed by the place of performance of marriage, is considered as one of the oldest principles of conflicts of law doctrine as it has been adopted by almost all of the law systems. Accordingly, a marriage shall be solemnized pursuant to the form being in conformity with the provisions prescribed by the substantial law of the place of performance.

* Cansu Akgün, Bilkent Üniversitesi Özel Hukuk Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi. Bu makale hala devam etmekte olan doktora tezinden üretilmiş olup makaledeki tüm çeviriler yazar tarafından yapılmıştır. e-posta: cansuakgn@gmail.com

Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih : 28/09/2017

Yayınlanmasının Uygun Görüldüğü Tarih: 06/11/2017

The law of the place of celebration with respect to the disputes on the form of marriage with foreign element is a well-recognized connecting factor with an exception, which is namely as consular (or diplomatic) marriages. Spouses may either choose to perform their marriage ceremony before the competent authorities of the state of execution and according to the form stipulated by the law of the said state, or, under certain circumstances, the consular or diplomatic missions of the state of which spouses hold the citizenship may be entitled to solemnize their marriage according to the form determined by their national laws.

This study sheds light on the conditions of consular marriages and the law applicable to such marriages as well as its implementation in Turkish law.

Keywords: *Law applicable to the formalities of marriage, locus regit actum, consular marriages, formal validity of marriages.*

GİRİŞ

Genel itibariyle maddi hukuk düzenlerinde evliliğin şekil şartları ve maddi şartları arasında bir ayrıma gidilmesi, yabancılık unsuru taşıyan evliliklere uygulanacak hukuk bakımından kanun koyucuları milli hukuk ve işlem yeri hukuku arasında bir seçim yapmak durumunda bırakır.¹ Yabancı unsur taşıyan evliliklerin şeklini evlenmenin yapıldığı yer hukukunun yöneteceğine

¹ Peter M. NORTH, “Development of Rules of Private International Law In the Field of Family Law”, *Academie de Droit International Recueil Des Cours, 1980-I*, Collected Courses of the Hague Academy of International Law, 1980, s. 21.

ilişkin olan LRA², kesin bir kanunlar ihtilafı kuralıdır.³ Bu kuralın tatbiki, gerçekleştirildiği yer hukukunun şart koştuğu şekle veya izin verdiği şekillerden herhangi birine veya en azından bu hukukun zorunlu şekli şartlarına uygun gerçekleştirilen evlilik akdinin tarafların milli hukuklarına veya üçüncü ülke hukuklarına aykırı bile olsa geçerli sayılması, aynı doğrultuda yerel hukukun zorunlu saydığı şekil kurallarına uyulmadan yapılan evliliğin geçerli olmaması gerektiği sonucunu doğurur.⁴

² Bugün birçok devletin kanunlar ihtilafı kurallarında yer alan bu ilkeye göre, “işlem yere tabidir”, daha açık olarak “yapıldığı yerin maddi şekil kurallarına uygun şekilde yapılan bir hukuki işlem her ülkede şeklen geçerli sayılır”. Bu çerçevede, birden çok hukuk düzeni ile irtibatlı hukuki işlemin şeklini, yapıldığı yer hukukunun yöneteceği benimsenir. Locus regit actum olarak ifadesini bulan kural, milletlerarası özel hukukun Batole'nin devrinden beri izine rastlanan en eski ve en yaygın kullanılan ilkelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Evliliğin şekli bakımından da bağlama noktası milletlerarası özel hukuk doktrininde evliliğin gerçekleştiği yer kanunu olarak kabul edilmiş ve uygulana gelmiştir. LRA kuralı hakkında daha fazla bilgi için Nihal ULUOCAK, “**Milletlerarası Özel Hukuk Dersleri, Uygulama Kuralları, Sözleşmeler**”, Filiz Kitabevi, İstanbul 1987, s. 33; Vedat Raşit SEVİĞ, “**Kanunlar İhtilafı, Yasama ve Yargılama Çatışmaları**”, İstanbul, 1974 s.43 ve 127; Fazıl BERKİ, “**Türk Hukukunda Kanun İhtilafı**”, 2. Baskı, Ankara, 1971, s.46; Erdoğan GÖĞER, “**Devletler Hususi Hukuku (Kanunlar İhtilafı)**”, Ankara, 1977, s.119; Ergin NOMER, “**Devletler Hususi Hukuku**”, 20. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 206; Vahit DOĞAN, “**Milletlerarası Özel Hukuk**”, 2. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara 2013, s. 256-257; Nihal ERDENER, “**Türk Devletler Hususi Hukuku Sisteminde Locus Regit Actum Kaidesinin Tatbiki, Vasiyetnameler ve Bazı Borç Akıtları Hakkında**”, İstanbul 1958, s. 22; Temel DOĞANGÜN, “**Türk Hukukunda Yabancı Unsurlu Hukuki İşlemlerin Şekline Uygulanacak Hukuk**”, Ankara 1996, s.63; M. Raşit SEVİĞ, Vedat Raşit SEVİĞ, “**Devletler Hususi Hukuku**”, Üçüncü Bası, İstanbul 1962, s. 369; Aysel ÇELİKEL, “**Milletlerarası Özel Hukuk**”, 13. Baskı, İstanbul, 2014, s. 191.

³ Lynn D. WARDLE, “International Marriage Recognition: A World Dilemma”, **Families Across Frontiers by Nigel Lowe, Gillian Douglas**, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, Boston, Londra, 1996, s. 83; Emile STOCQUART, “Marriage In Private International Law”, **Am. Law Review**, Vol: 23, 1889, s. 775; Gülören TEKİNALP/Ayfer UYANIK ÇAVUŞOĞLU, “**Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları**”, Vedat Kitapçılık, 11. Bası, İstanbul 2011, s. 177-178; Peter NORTH/ James J. FAWCETT, “**Cheshire & North's Private International Law**”, 13. Bası, Oxford University Press, Londra, Edinburgh, Dublin, 1999, s. 705-706; Abla, J. MAYSS, “Principles of Conflict of Laws”, 3. Bası, Cavendish Publishing, Londra, 1998, s. 224; Robert Y. JENNINGS, “**Conflict of Laws**”, Cambridge University Press, 1987, s. 253; Jale GÜRAL, “Evlendenen Doğan Kanunlar İhtilafı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1946, C. 3, S.1, s. 167; R.E.B TÖTTERMAN, “Functional Bases of the Rule Locus Regit Actum in English Conflict Rules”, **Intl & Comp.L.Q.** V.2, 1953, s. 27.; ÇELİKEL, s. 231; NOMER, s. 244; DOĞANGÜN, s. 134, Lynn D. WARDLE, “International Marriage and Divorce Regulation and Recognition, A Survey”, **Family Law Quarterly**, Vol.29, No. 3, 1995-1996, s. 502.

⁴ R. Harry GRAVESON, “Conflict of Laws, Private International Law”, 7. Bası, Londra, 1974, s. 252; aynı yönde ULUOCAK, Milletlerarası Özel Hukuk Dersleri, s. 57; BERKİ, s. 65; DOĞAN, V. s. 259; Charles TAINTOR, “Marriage In the Conflict of Laws”, **Vanderbilt Law Review**, Vol.9, 1956, s.608.

LRA'nın evlenmenin şekli geçerliliğindeki en önemli istisnasını konsolosluk evlenmeleri oluşturur.⁵ Konsolosluk evlenmeleri bir devletin resmi memurlarının huzurunda veya bu memurlar tarafından kendi yasalarının verdiği evlendirme yetkisini bir başka devletin ülke sınırları içerisinde kullanması sonucu gerçekleşir.⁶ Uluslararası kamu hukukunun en temel prensiplerinden olan ülkesellik ilkesi (*extraterritoriality*) uyarınca elçilik veya konsolosluklar, elçi veya konsolosun temsil ettiği ülkenin toprağı addedilerek, bazı ayrıcalık ve bağışıklıklara sahip olur.⁷ Bu ayrıcalıklardan birisi, elçilik veya konsolosluk binası içinde bazı amaçlar dâhilinde gönderen devlet hukukunun geçerli olması ve bu ülke vatandaşlarının yaptıkları evliliklerde milli hukuklarının (*lex patriae*) öngördüğü şekil şartlarının tatbik edilmesidir.⁸

Ancak ulus devletler, kendi ülke toprakları içerisinde milli hukuklarının ve pek tabii evliliğe ilişkin kurallar ihtiva eden medeni kanunların uygulanması konusunda katı bir tutum benimser. Bunun yanında, evlilik ilişkisi devletler kadar evliliğin tarafları için de hayati önem arz ettiğinden, konsolosun veya diplomatik temsilcisinin, evlenmenin akdedilmesi sırasında yapacağı bir hata çokeşlilik, evliliğin iptali veya tanınmaması başta olmak üzere telafisi mümkün olmayan zararlara yol açabilir. Bu gibi sebepler bir yandan devletlerin konsoloslarına evlenme akdetme yetkisi verirken oldukça dikkatli ve kontrollü davranmalarına bir yandan da bu evlenmelerin yabancı konsoloslar tarafından kendi ülke sınırlarında gerçekleştirilmesini bazı koşullara bağlı kılmalarına sebep olur.⁹

Konsolosluk evlenmeleri, bu şartların varlığı halinde, vatandaşı oldukları devlet konsolosluğunda milli hukuklarının öngördüğü şekilde evlenmek isteyen nişanlılar için mahalli hukukun tek alternatifidir. Bu evlenmelerin

⁵ Lennart PALSSON, “**Marriage and Divorce in Comparative Conflict of Laws**”, Leiden, 1974 s. 274; Cemal ŞANLI/Emre ESEN/İnci ATAMAN FİGANMEŞE, “**Milletlerarası Özel Hukuk**”, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013, s. 119; Rona AYBAY, “**Tarih ve Hukuk Açısından Konsolosluk**”, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s. 218; Gündüz ÖKÇÜN, “Türk Konsoloslarının Evlendirme Yetkisi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt.22 No.2, 1967, s. 212.

⁶ PALSSON, s. 172.

⁷ Edmond KELLY, “**The French Law of Marriage and the Laws That Arises Therefrom(1885)**”, Kessinger Legacy Reprints, 2010, s. 54; GRAVESON, s. 278.

⁸ GRAVESON, s. 278-279.

⁹ Luke, T.LEE, “**Consular Law and Practice, Third Edition**”, Oxford University Press, USA, 2008, s. 246; Gotthard JAESCHKE / Necmettin BERKİN, “**Türk Hukukunda Evlenme Aktinin Şekli**”, İstanbul, 1953, s. 408.

şarta bağlı olması ise, taraflara LRA'ya göre veya kendi konsolosluklarında milli hukuklarının öngördüğü şekilde evlenmek arasında seçim hakkı vermektedir.¹⁰ Çalışmamızda önce konsolosluk evlenmelerinin tanımı, ortaya çıkışı ve kapsamı ele alınacak, ardından bu evlenmelerin gerçekleştirilmesi için aranan şartlar irdelenecektir. Daha sonra Türk pozitif hukukunda konsolosluk evlenmelerinin tabi olacağı hukuk 12.11.2007 tarih ve 26728 sayılı R.G. de yayımlanan 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk Ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) ve ilgili mevzuat bağlamında incelenecektir.¹¹

1. Konsolosluk evlenmelerinin tanımı ve ortaya çıkışı

Konsolosluk evlenmeleri yabancı ülkede bulunan konsolosluklarda veya büyükelçiliklerde, konsolos, elçi veya yetkili büyükelçilik veya konsolosluk memurunun tabi olduğu ülkeden aldığı yetkiyle kendi vatandaşları veya vatan-dışı ile bir yabancı arasında, bizzat anılan kişiler tarafından veya huzurunda gönderen devletin (*sending state*) resmi binasında ve bu devletin hukukuna uygun yapılan evlenmeleri ifade eder.¹²

Geçmişte, konsoloslar genel itibariyle evlendirme memuru sıfatıyla nikâh kıyma yetkisini haiz değildi, zira evlenmenin şeklinin, ilke olarak yapıldığı yer hukukunca yönetilmesi anlamına gelen ve evrensel kabul gören bir milletlerarası hukuk kuralı olan LRA'nın tatbik alanına girdiği kabul edilirdi.

¹⁰ BERKİ, s. 67;TEKİNALP/ÇAVUŞOĞLU, s. 181; Nihal ULUOCAK, “**Kanunlar İhtilafı, Yasama Yetkisi Kuralları**”, İstanbul 1971, s. 61’de evlenmenin şekli konusunda LRA kaidesinin diplomatik evlenmeler bakımından ihtiyari olarak uygulandığından bahseder. Bazı istisnai durumlarda konsolosluk evlenmelerinin gönderen devlet vatandaşları bakımından zorunlu şekil şartı olarak kabul edilmesi ve bu kişilerin yabancı hukukun öngördüğü yerel şekil şartlarına uygun gerçekleştirdikleri evliliklerin geçersiz sayılması hakkında PALLSON, s. 260.

¹¹ Yabancı unsurlu evlenmelerin geçerliliği açısından aralarında Türkiye'nin de taraf olduğu çok taraflı sözleşmeleri ve ülkemizin diğer ülkelerle akdettiği ikili konsolosluk sözleşmeleri ise konumuzla bağlantılı olmakla birlikte bu çalışmanın kapsamı dışında tutulacaktır.

¹² BERKİ, s. 66; ULUOCAK, Kanunlar İhtilafı, s. 61; NOMER, s. 249; PALSSON, s. 258; ULUOCAK, Milletlerarası Özel Hukuk Dersleri, s. 60; Ernst RABEL, “**The Conflict of Laws, A Comparative Study, Volume 1- Introduction: Family Law**”, Second Edition, Michigan Legal Publications ,Michigan, 1958, s. 224 ve s. 255; Yücel SAYMAN, “**Türk Devletler Hususi Hukukunda Evlenmenin Kuruluşu**”, İstanbul 1982., s. 169. Genel olarak konsolosluk ilişkilerinin kökeni için Gizem PERÇİN, “Evlenme Hakkının Yabancılar Tarafından Kullanılmasında İstisnai Bir Yöntem: Konsolosluk Evlenmeleri”, **Legal Hukuk Dergisi, Özel Sayı, Rona Aybay’a Armağan**, 1. Cilt, Legal Yayıncılık A.Ş., Aralık 2014, s. 905. Konsolosun, gönderen devletin resmi binasında olsa dahi mahal yeri kanununa uygun olarak gerçekleştirilen evlenmelerde yalnızca tanık sıfatıyla bulunması veya yalnızca bu tür bir evlenmeyi tescil etmesi ve bu nevi bir belge düzenlemesi konsüler evlenme tanımı kapsamı dışında olup bu konuda PALLSON, s. 258.

Nadiren bu yetki bazı ülkelerce yasalarında konsoloslarına verilse bile ancak belli başlı şartların varlığı halinde kullanılabilirdi.¹³

Konsolosluk evlenmeleri, esasen evliliğin şekline ilişkin maddi hükümlerinin çoğunlukla dini sebeplerle yabancılar bakımından uygulanması mümkün olmayan veya medeni halin tescili için tatmin edici bir hukuk sistemi bulunmayan ülkelerde ikamet eden Avrupa Birliği'ne üye ülke vatandaşlarının, ikamet ettikleri ülkelerde yaptıkları evlenmeleri vatandaşlık bağıyla bağlı oldukları hukuka tabi kılmak gibi pratik mülhazaları karşılamak amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu evlenmelerin, yabancıların yerel kanunun evlenmenin şekli şartlarına ilişkin maddi hukuk hükümlerinin kendilerine uygulanmasından imtina etmesini ve vatandaş oldukları ülkenin konsüller yetkisi sınırları içerisinde kalmasını sağlama amacına hizmet ettiği sömürgecilik döneminden (*colonialist era*) kalma olduğu da yaygın bir görüştür.¹⁴ Daha sonra, 19. yüzyılda konsolosluk hizmetlerinin kapsamının genişlemesi ve medeni törenle gerçekleştirilen evliliklerin sayısının artmasına bağlı olarak yaygınlaşmıştır.

Öyle ki, Ortaçağda Hristiyan ve Müslüman ülkelerde belli ölçüde “dokunulmazlıkları” (*exterritoriality*) haiz ticari fabrika ve imalathanelerin lağvedilmesiyle ortaya çıkan boşluğu kapatmak için, konsolosluk evlenmeleri, ilk olarak 1849 tarihli İngiliz Konsolosluk Evlenmelerine İlişkin Kanun'da düzenlenmiştir.¹⁵ Bu kanunun yürürlüğe girmesini müteakip birçok Avrupa ülkesi aynı doğrultuda yasal düzenlemeler yapmıştır. İtalya 1866'da, Hollanda 1871'de, İsviçre 1874'te, Almanya 1875'te konsolosluk evlenmelerini düzenleyen kurallar benimsemişlerdir. Ancak bu kanunların hiçbiri, konsolos veya büyükelçilerine tarafların en az birinin Birleşik Krallık vatandaşı olduğu evlenmeleri akdetme yetkisi veren İngiliz Konsolosluk Evlenmelerine İlişkin Kanun'un aksine, gönderen devletlerden herhangi birinin vatandaşlığını haiz kadınların yabancı bir kocayla evlenmesine izin vermiyordu. Dolayısıyla konsolosların görev ve yetkisi yalnızca kendi vatandaşları veya erkeğin gönderen

¹³ Luke, T. LEE, “Vienna Convention on Consular Relations With Texts and Commentaries”, A.W.Sijthoff- Leyden Rule of Law Press- Durham N.C., Rule of Law Press, 1966, s. 65.

¹⁴ PALLSON, s. 258-259, aynı yönde Rabel, s. 255.

¹⁵ Travers TWISS, “The Conflict of Marriage Laws”, *Law Mag. & Rev. Quart. Rev. Juris & Quart. Dig. All Cases*, Vol 8, 1882-1883, s. 3-4. Bu Kanundan önce konsüller evlenmeleri daha sınırlı bir şekilde düzenleyen 1823 tarihli Kanun da iki İngiliz vatandaşı arasında İngiliz Elçiliğinde kıyılan bir nikahın İngiliz kanunlarına göre geçerli bir evlenme olduğunun hükme bağlandığına ilişkin KELLY, s. 55-56.

devlet vatandaşı olup da kadının yabancı olduğu evlilikleri akdetmekle sınırlıydı.¹⁶

Genel itibariyle konsolosluk evlenmeleri ilk başlarda devletler arasında teamül kuralları gereği tesis edilmiş, daha sonra da iki taraflı konsolosluk anlaşmalarıyla teyit edilmiştir.¹⁷

Konsolosluk evlenmeleri, evliliğin taraflarına tanınan seçimlik bir hak niteliğinde olup, taraflar evlenme törenlerini mahal yeri hukukuna göre yetkili kılınan makamlar yerine birçok nedenle kendi konsolosluklarında yapmayı tercih edebilirler.¹⁸ Evlenmelerin, gönderen devletin hukuku değil de kabul eden devletin hukukunun öngördüğü şekilde yani LLC'ye göre yapılması ve LLC'nin, söz konusu evliliği tarafların nüfusuna tescil edilmesini zorunlu kılmaması veya herhangi bir şekil şartı öngörmemesi gibi bazı hallerde bu evlenmelerin gönderen devlet hukuku bakımından ispatının çok zor ya da imkânsız olmasından ötürü konsolosluk evlenmeleri önemli bir ispat teşkil eder. Zira gönderen devletin hukuku bakımından taraflarından en az birinin kendi vatandaşı olduğu evlenmelerin kendi konsolosluğunda usulüne uygun olarak akdedilmesi, bu evliliğin varlığının kesin ispatıdır.¹⁹ Bu evlenmelerin ayrıca tarafların ulusal hukukları uyarınca tanınmasına gerek de yoktur. Mahal yeri hukukunun münhasıran dini töreni zorunlu kılması da bir diğer tercih nedeni olabilir. Kendi dillerini konuşabildiği ve kendi kültürlerini yansıtan bir ortamda vatandaşlık bağıyla bağlı oldukları ülkenin konsolosluklarında ulusal hukuklarının öngördüğü şekil şartlarına tabi olarak evlenmek de tarafların konsolosluk evlenmelerine başvurmada önemli bir sebeptir.²⁰

Günümüzde özellikle dini evlilik merasiminin yaygın olduğu ülkelerde evlenecek yabancıların anılan ülke hukuklarında öngörülen şekil şartlarına tabi olmak istememeleri veya anılan hukukun şekil şartlarının taraflar bakımından detaylı ve zaman alıcı olması, gönderen devlet vatandaşlarının ekseriyetle kendi konsolosluklarında evlenmeyi tercih etmesine neden olmaktadır. Ayrıca, evliliğe ilişkin şekil hükümleri görece olarak birbirine benzerlik gösteren ülke hukuklarında da konsolosluk evlenmelerinin uygulandığı görülür.

¹⁶ TWISS, s. 5, Bu sınırlamanın nedeni kadının evlilikle birlikte kocasının ikâmetgahını alması ve evlilik devamı boyunca kocasının vatandaşlığı altında olmasında yatıyordu.

¹⁷ GÜRAL, s. 174.

¹⁸ AYBAY, s. 219.

¹⁹ TWISS, s. 11.

²⁰ AYBAY, s. 219.

Bu ikinci halde konsolosluk evlenmeleri, taraflar bakımından yabancı ülkede evlenebilmelerinin elzem bir şartı olmaktan ziyade, gönderen devletin kendi vatandaşları için tanıdığı bir ayrıcalık olarak görülür. Zira zaten böyle bir durumda taraflar evlenme yeri hukukunun şekil şartlarına göre evlenseler de bu evliliğin kendi ülke hukukları tarafından tanınmasında ve geçerli olarak kabul edilmesinde bir problemle karşılaşmaları düşük bir olasılıktır.²¹

2. Konsolosluk evlenmelerinin kapsamı

Elçilik ve konsoloslukların tabi olduğu ülkesellik ilkesi, konsolosların yalnız kendi vatandaşları arasında mı nikâh kıymasına razı gelmektedir, yoksa yabancı ülke vatandaşlarını da evlendirme yetkisi vermekte midir? Konsolosluk evlenmelerinde konsolosların evlendirme yetkisini kullanabilmelerine ilişkin, evlenmenin taraflarının milliyetine göre belirlenen ve milletlerarası özel hukuk doktrininde genel kabul gören iki sistem bulunmaktadır.²² Bu sistemler konsolosların evlendirme yetkilerini kullanırken uymaları gereken sınıra göre belirlenir.²³ Aşağıda ele alınacak iki sistem arasında ne ülkelerin kanunlar ihtilafı kanunlarında ne de iki veya çok taraflı sözleşmelerde yeknesak bir anlayış benimsendiği söylenebilir.²⁴

2.1. Liberal sistem

Bu sistem uyarınca konsoloslar, evliliğin taraflarından birinin kendi ülke vatandaşlığını haiz olması ve diğerinin kabul eden ülke vatandaşı olmaması şartıyla ayrı ülke vatandaşları arasında evlilik akdetmeye yetkilidir.²⁵ Bir diğer ifadeyle taraflarından yalnızca birinin kendi ülke vatandaşı olduğu evlenmelerde konsolosların evlendirme yetkileri vardır, yeter ki bu husus açıkça ilgili milletlerarası antlaşmalarda yer bulsun.²⁶

Gönderen devlet vatandaşı olmayan tarafın kabul eden devletin de vatandaşı olmaması şartının aranmasının temel nedeni, kabul eden devletin, taraflarından birinin kendi tabiiyetinde bulunduğu ve kendi ülkesinde başka bir devletin resmi makamlarınca yapılan böyle bir evlenmeyi geçerli saymayacak

²¹ PALLSON, s. 259.

²² BERKI, s. 66; ULUOCAK, Milletlerarası Özel Hukuk Dersleri s. 61; GÖĞER, 1977, s. 187; SAYMAN, s. 179, AYBAY, s. 219.

²³ Erdoğan GÖĞER, **Devletler Hususi Hukuku(Kanunlar İhtilafı)**, Ankara, 1968, s. 159.

²⁴ RABEL, s. 259.

²⁵ PALLSON, s. 267-269; BERKI, s. 66; GÖĞER, 1977, s. 187; SAYMAN, s. 179.

²⁶ BERKI, s. 66; GÖĞER, 1968, s. 159.

olması varsayımından hareketle kabul eden devletle olası bir ihtilafı önlemek-
tir.²⁷ Dolayısıyla bu sistemde dahi konsoloslar, gönderen devlet vatandaşı ol-
mayan iki kişi arasında evlilik akdi yapma yetkisini haiz olmadığı gibi kons-
olosun evlendireceği kişilerden herhangi birinin kabul eden devlet vatandaşı
da olmaması gerekmektedir. Bu da demektir ki kabul eden devlet vatandaşı
ile yabancı bir kişi ancak kabul eden devletin evlendirmeye yetkili makamları
önünde evlenebilir.²⁸

2.2. Mutad (Geleneksel) sistem

Mutad sisteme göre konsoloslar yalnızca kendi ülke vatandaşları arasın-
da evlilik akdedebilirler. Bir diğer ifadeyle, evlenmenin taraflarından her ikisi-
nin de konsolosun tabi olduğu ülke vatandaşı olması gerekmektedir.²⁹ Bu sis-
tem çerçevesinde gerçekleştirilen konsolosluk evlenmelerinde tarafların her
ikisine de evlenmenin hem maddi hem de şekli şartları bakımından gönderen
devletin evliliğe ilişkin iç hukuk hükümleri uygulanır.³⁰

Mutad sistem, konsolosluk evlenmelerini ister genel bir kanun metniyle
ister özel atama usulüyle benimsemiş olsun günümüzde birçok ülke tarafından
liberal sisteme kıyasla genel kabul gören sistem olup, konsolosluk evlenme-
lerine ilişkin birçok ikili veya çok taraflı uluslararası anlaşma metninde de bu
sistemin benimsendiği görülür.³¹

3. Konsolosluk evlenmelerinin şartları

Konsolosluk evlenmeleri ancak belli şartların varlığı halinde gerçekleştiri-
lir.³² Bunlar sırasıyla, gönderen devlet tarafından konsolosuna evlendir-
me yetkisi verilmiş olması, konsolosun evlendirme yetkisinin görev yaptığı
devlet tarafından tanınmış olması, evlenmenin, gönderen devletin hukukuna

²⁷ PALLSON, s. 269. Öte yandan SEVIĞ, s. 69'da evlenmenin konsolosun tabi olduğu devlet
vatandaşı olmayan tarafın vatansız veya konsolosun bulunduğu ülkenin, yani kabul eden
devletin vatandaşı da olabileceğini savunur. Bu doğrultuda ülkelerin kendi vatandaşının
kendi ülkesinde görev yapan yabancı bir konsoloslukta evlenmesini kabul etmese de, bu
tarz bir evlenme yapılmışsa bu evlenmenin, çocuğun nesebi veya miras üzerinde doğurduğu
sonuçları tanyabildiğini belirtir.

²⁸ AYBAY, s. 220; PERÇİN, s. 914.

²⁹ GÖĞER, 1977, s. 187; SEVIĞ, s.69; SAYMAN, s. 179; AYBAY, s. 220.

³⁰ Perçin, s. 913.

³¹ GÜRAL, s. 175; PALLSON, s. 267; BERKI, s. 66.

³² ÇELIKEL, s. 234; AYBAY, s., 221.

uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi ve son olarak evlenen kişilerden en az birinin konsolosu gönderen devletin vatandaşı olmasıdır.³³

Konsolosluk evlenmelerinin geçerli olarak yapılmasına ilişkin bu şartlar iki ana başlık altında değerlendirilebilir:

3.1. Yetki şartı

Konsoloslukların evlendirme yetkisi hem gönderen devlet hem de kabul eden devlet bakımından iki taraflı olarak ele alınır.³⁴ Diğer bir ifadeyle, “konsolosların evlendirme yapabilmeleri için çifte yetkilendirmeye ihtiyaç bulunmaktadır.”³⁵

İlk olarak, konsolosa bağlı olduğu devlet hukuku tarafından evlendirme yetkisi tanınmalıdır. Bu yetki kabul eden ve gönderen devletler arasında yapılan ikili veya çok taraflı uluslararası sözleşmelerde veya gönderen devletin milli kanunlarında düzenlenebilir.³⁶ Her hâlükârda konsolosun kendi hukukuna göre şeklen geçerli bir evlenme akdedebilmesi, evlendirme memurluğu yetkisinin yine kendi iç hukuku tarafından kendisine tanınmış olmasına bağlıdır.³⁷

Konsolosluk evlenmelerinin yasa kapsamında genel kural olarak kabul edilmesi halinde o ülkede yabancı konsolosluklarda yapılan evlenmeler her iki ülke hukukuna göre de geçerli sayılacaktır.³⁸ Şayet, böyle genel bir yetki yoksa ve dahi gönderen devlet ile kabul eden devlet arasında konsolosluk evlenmelerini geçerli kılan bir milletlerarası sözleşme bulunmuyorsa, bir diğer ifadeyle bir konsolos evlendirme yetkisini haiz olmaksızın nikâh kıyarsa, bu nikâh konsoloslukta veya elçilik binasında kılınmış olsa dahi geçerli bir evli-

³³ AYBAY, s. 220; PERÇİN, s. 908; İzzet DOĞAN, “Öğretide ve Uygulamada Milletlerarası Aile Hukuku ve Milletlerarası Usul Hukuku”, Seçkin, Ankara, 2010, s. 37; DOĞAN, V., s. 279; ULUOCAK, Kanunlar İhtilafı, s. 61; SAYMAN, s. 170’de bu şartların sonuncusu olarak konsolosluk evlenmelerinin yetkili hukuka uygun olarak gerçekleştirilmesi gerektiğini de sayar.

³⁴ GÖĞER, 1968, s. 159; GÜRAL, s. 174; DOĞAN, V., s. 279; ULUOCAK, Kanunlar İhtilafı, s. 61; M. Raşit SEVİĞ, M.R./Ergin NOMER/Gülören TEKİNALP/ Ata SAKMAR, “Devletler Hususi Hukuku Pratik Çalışmaları”, İstanbul, 1976, s. 117.

³⁵ DOĞAN, V., s. 279.

³⁶ ULUOCAK, Kanunlar İhtilafı, s. 61; RABEL, s. 257; ÇELIKEL, s. 234; GÖĞER, 1977, s. 186-187.

³⁷ SAYMAN, s. 170.

³⁸ TEKİNALP, s. 183.

lik olamayacaktır.³⁹ Bu şart yerine getirilmeden yapılan ve dolayısıyla gönderen devletin hukuku bakımından geçersiz sayılan evlilikler kabul eden devlet dâhil herhangi bir başka devlet hukuku bakımından da geçersizdir.⁴⁰

Konsolosların kendi devletleri tarafından evlendirme yetkisinin verilmiş olması şeklen geçerli bir konsolosluk evlenmesinin gerçekleşmesi için yeterli değildir. Bunun yanında, konsolosun kendi hukuku uyarınca sahip olduğu evlendirme yetkisi evlenmenin yapıldığı ülke tarafından da tanınmalıdır⁴¹. Bir diğer ifadeyle, konsolosluk evlenmelerinin gerçekleştirilebilmesi, konsolosun kabul eden devlet tarafından açık veya zımni olarak yetkilendirilmiş olmasına bağlıdır.⁴² Bu durum, devletlerin esas itibariyle evliliği, münhasıran evliliğin gerçekleştiği ülkenin yerel makamlarının yetki alanı içerisinde kabul etmelerinden ileri gelir.⁴³ Zira bir devlet ülkesinde bulunan kişileri evlendirme yetkisi esas olarak o devlet makamlarına ait olup, konsolosluk evlenmelerinde konsolosu kabul eden devlet bu yetkisini, konsolosu gönderen devletle paylaşmaktadır.⁴⁴

Uluslararası kamu hukuku perspektifinden, kabul eden devletin, gönderen devletin kamu gücünü kullanarak kendi konsolosluklarında yaptığı evlenmeler bakımından kendi hukukunu tatbik edeceğine dair uygulamayı kabul etme zorunluluğu yoktur, zira evlilik akdinin gerçekleştirilmesi ülkesel yargı yetkisi dâhilindedir. Bu nedenle konsolosluk evlenmelerinin yapılabilmesi, kabul eden devletin buna rıza göstermesine bağlıdır, bu rızanın yokluğunda gerçekleştirilen bu tür evlenmeler uluslararası hukuka aykırı düşecektir.

Kabul eden devlet olumlu irade açıklamasını bu yönde genel bir mevzuat hükmüyle veya ikili bir sözleşmeyle yapabileceği gibi, kendi ülkesinde gönderen devlet konsoloslarının evlendirme memurluğu yetkisini fiilen tanıma yoluna da gidebilir ki bu durumda diplomaside karşılıklılık ilkesi (*reciprocity*)

³⁹ LEE, *Consular Law and Practice*, 2008, s. 246.

⁴⁰ PALLSON, s. 276.

⁴¹ ÇELİKEL, s. 234; TEKİNALP, s. 182; ULUOCAK, *Milletlerarası Özel Hukuk Dersleri*, s. 60; LEE, *Consular Law and Practice*, 2008, s. 246; Erdoğan GÖĞER, “**Kanunlar İhtilafı (İçtihatlar Açısından Bağlama Kuralları)**”, Ankara, 1973, s. 57; DOĞANGÜN, s. 137; SAYMAN, s. 173.

⁴² ULUOCAK, *Milletlerarası Özel Hukuk Dersleri*, s. 60; LEE, *Consular Law and Practice*, 2008, s. 246.

⁴³ LEE, *Consular Law and Practice*, 1961, s. 154.

⁴⁴ PERÇİN, s. 910.

gereği gönderen devlet ülkesindeki kabul eden devlet konsolosları bakımından da aynı yetkinin fiilen tanınması söz konusu olur.⁴⁵

Konsolosların evlendirme yetkisinin bulunmaması, şüphesiz yaptıkları evliliklerin şekil yönünden geçersizliği sonucunu doğuracaktır. Gönderen devletin söz konusu yetkiyi vermesi, ancak yetkinin kabul eden devlet tarafından tanınmaması halinde “verilen tek taraflı yetkinin milletlerarası alanda bir etkisinin olmayacağı” kabul edilir.⁴⁶ Kabul eden devlet mevzuatının konsolosluk evlenmelerini reddettiği veya gönderen devletle bu devlet arasında bu tür evlenmeleri mümkün kılan ikili bir sözleşme olmadığı halde yapılan konsolosluk evlenmeleri, kabul eden devlet hukuku bakımından geçerli olmayacaktır. Şayet, evlenmenin yapıldığı ülke hukuku böyle bir evlenmeyi tanımıyorsa, bu evlenme ancak tarafların tabiiyetinde oldukları devlet hukuku yönünden muteber olur. Dolayısıyla kabul eden devlet hukuku nezdinde geçerli bir evlilik oluşmuş sayılmaz, bu da milletlerarası özel hukukta arzu edilmeyen total evliliklerin meydana gelmesine sebep olur. Kabul eden devlet böylece, kaynağını uluslararası hukuktan alan egemenlik hakkının bir tezahürü olarak kendi ülkesinde görev yapan yabancı diplomatik temsilcilerin görevlerini yerine getirebilmelerini kendi rızasına bağlamaktadır. Ayrıca kabul eden devletin gönderen devlete diplomasi yoluyla uyarıda bulunması da söz konusu olabilir.⁴⁷

Üçüncü ülkeler bakımından yetki şartının tanınması ise her ülkenin benimsediği milletlerarası özel hukuk yaklaşımına göre değişir.⁴⁸ Genel itibariyle, konsolosun vatandaşı olduğu devlet tarafından verilen evlendirme memurluğu yetkisi, kabul eden devlet tarafından tanınmıyorsa tek taraflı bir yetkiden söz edilir ve milletlerarası alanda tek taraflı bu yetkinin bir etki doğurmayacağı kabul edilir.⁴⁹ Dolayısıyla, konsolosluk evlenmelerinin kabul eden ve gönderen ülke hukukları dışında üçüncü bir ülke hukukunca tanınmasında birincil şart bu evlenmenin gönderen ülke hukukunca geçerli olarak akdedilmesi ve kabul eden ülke hukukunca tanınmasıdır. Konsolosluk evlenmeleri, hem

⁴⁵ Sayman, s. 173 ve 178; PALLSON, s. 260. Karşılıklılık ilkesi, kabul eden devlet hukuku tarafından gönderen devletin konsolosları için benimsenen kuralların karşılıklı olarak uygulanması sonucunu doğurur. Söz konusu karşılıklılık, dayanağını ya her iki devlet arasında var olan bir anlaşma hükmünden veyahut gönderen veya kabul eden devletin iç hukukunda konsüler evlenmelere ilişkin kural ya da yerleşik uygulamadan alabilir. Detaylı bilgi için PALLSON, s. 276; LEE, *Consular Law and Practice*, 2008, s. 246.

⁴⁶ DOĞAN, V., s. 279.

⁴⁷ PERÇİN, s. 918.

⁴⁸ BERKI, s. 67; PALLSON, s. 261.

⁴⁹ DOĞAN, V., s. 279.

gönderen devlet kanunlarının yetki vermesi hem de kabul eden devlet kanunlarında bu yetkinin tanınması halinde üçüncü bir ülke hukuku bakımından da geçerli bir evlilik olacaktır.

Özetle, konsoloslukların hem gönderen hem de kabul eden ülke hukuku bakımından geçerli bir evlenme yapabilmesi için gönderen ülke hukukunun konsoloslara evlendirme yetkisi vermesi ve kabul eden ülkenin de konsolosların bu yetkisini tanınması gereklidir.⁵⁰ Zaten uygulamada genel itibarıyla, gönderen devlet hukuku, kabul eden devletle olası hukuki ihtilafı önlemek amacıyla, konsolosluk evlenmelerinin gerçekleştirilmesini bu evlenmelerin gönderen devlet hukukunda da tanınması şartına bağlamaktadır. Konsolosluk evlenmelerinin kabul eden devlet hukukunda da tanınmasına ilişkin bu şartın var olup olmadığı, ya gönderen devlet tarafından konsoloslarına bu yetkinin bahşedilmesi esnasında ya da gönderen devlet konsolosu tarafından her bir somut olayda bizzat araştırılır.⁵¹

Gönderen devlet konsolosunun, evlendirme yetkisi bulunmamasına rağmen veya tarafların vatandaşlığı, ikametgâhı veya evliliğin kabul eden devlet tarafından tanınması gibi konsolosluk evlenmesinin geçerliliği için zorunlu olan şartlardan birine riayet etmeksizin yaptığı evlenmelerin gönderen devlet hukuku bakımından geçerli olup olmayacağı ve eğer geçerliyse bunun hukuki etkisinin ne olacağı yine anılan devlet hukuku tarafından tespit edilir. Yetkisiz konsolosluk memurunun akdettiği evlenmeler, örneğin konsoloslukta bir din adamı tarafından gerçekleştirilen evlenme hükümsüzdür.⁵² Zira evlenmenin konsoloslukta yapılmış olması yeterli olmayıp, evlendirme memurluğu yetkisi olan konsolos veya diplomatik temsilci tarafından akdedilmesi de evlenmenin şekli geçerliliği bakımından aranan bir şarttır.⁵³

3.2. Evlenmenin taraflarına ilişkin şartlar

Genel itibarıyla konsolosların taraflarından en az birinin kendi devletinin vatandaşı olan kişiler arasında evlilik akdedebileceği kabul edilir. Bu kural, kanunlar ihtilafı sistemlerinde “milli hukuk”u (*nationality*) bağlama noktası olarak kabul etmeyen ülke hukukları tarafından da benimsenmiştir.⁵⁴

⁵⁰ TEKINALP, s. 183; NOMER, s. 249.

⁵¹ PALLSON, s. 270.

⁵² PALLSON, s. 272.

⁵³ SAYMAN, s. 179.

⁵⁴ TEKINALP, s. 184; PALLSON, s. 267.

Ancak, taraflarından birinin konsolosun tabi olduğu ülke, diğerininse evlenmenin gerçekleştiği ülke vatandaşı olduğu evlenmelerin evlenme yeri hukuku bakımından geçerli sayılmayacağı ileri sürülür.⁵⁵ Bir başka ifadeyle, konsolosluk evlenmelerinin şeklen geçerli olması için evlenmenin taraflarından hiçbirinin kabul eden devletin vatandaşlığını haiz olmaması ve en az birinin gönderen devlet vatandaşı olması şartı aranır.

Taraflarından birinin hem kabul eden hem de gönderen devlet vatandaşlığını taşıdığı, yani çifte vatandaş olduğu durumlarda da bu tür evlenmelerin tanınmaması yoluna gidilir.⁵⁶ Taraflarından birinin konsolosun tabi olduğu ülke, diğerininse üçüncü bir devlet vatandaşı olduğu evlenmelerin ise üçüncü ülke hukuku bakımından geçerli olması, bu ülke hukukunun konsolosluk evlenmelerine hukuki değer atfetmiş olmasına bağlıdır.⁵⁷ Üçüncü ülke, şayet bu evliliği tanımalarını zorunlu kılan çok taraflı uluslararası sözleşmeye taraf değilse, evliliği geçerli kılıp kılmamak hususunda özgürdür.⁵⁸ Bu ülkede yabancı unsurlu evliliğin tanınması, evliliğin taraflarından yalnızca birinin milli hukukunca geçerli olmasına bağlanmışsa, buna uygun gerçekleştirilen konsolosluk evlenmelerinin tanınması bakımından da aynı kural geçerli olacaktır.⁵⁹

Çoğu uluslararası anlaşmada konsolosluk evlenmelerinin tanınmasının, taraflarından her ikisinin de gönderen devlet vatandaşlığını haiz olma şartına bağlandığı görülür. Genelde kabul eden devletler de maddi hukuklarında bu ilkeyi benimsemiştir, istisnaen konsolosluk evlenmelerinin tanınmasında taraflarından sadece birinin gönderen devlet vatandaşı olması yeterli kılınmıştır.⁶⁰

Konsolosluk evlenmeleri, vatansızlar ve mülteciler için başvurulabilen bir evlenme şekli değildir. Çünkü vatansızların vatandaşlık bağıyla bağlı olduğu bir ülke yoktur, mülteciler de mülteci olmalarına sebep olan sorunlar çerçevesinde konsolosluklarına evlenmek için başvuramazlar.⁶¹

⁵⁵ DOĞAN, V., s. 279; BERKI, s. 67.

⁵⁶ PALLSON, s. 277.

⁵⁷ BERKI, s. 67; bu yönde Bulgar ve İngiliz ülke hukuklarında rastlanan düzenlemelere ilişkin PALLSON, s. 272. Öte yandan DOĞAN, s. 279'da, eşlerden birisinin konsolosun tabi olduğu ülke vatandaşı, diğerininse konsolosun görev yaptığı ülke dışında başka bir üçüncü ülkenin vatandaşı olması halinde konsolosların evlendirme yetkisinin varlığının kabul edildiğini ileri sürmektedir.

⁵⁸ PALLSON, s. 261.

⁵⁹ PALLSON, s. 280-281.

⁶⁰ PALLSON, s. 277.

⁶¹ PERÇİN, s. 904-905.

4. Konsolosluk Evlenmelerinin Şekline Uygulanacak Hukuk

Günümüzde birçok ülke hukuku yabancı diplomasi ve konsolosluk görevlilerinin evlendirme yetkisini benimsemekte, konsolosluk evlenmeleri gerçekleştirilmektedir. Bu şekliyle, evliliğin şeklinin yapıldığı yer hukukunca yönetilmesini ifade eden LRA kuralının zorunlu uygulamasının tek istisnası olarak konsolosluk evlenmeleri çoğu hukuk sisteminde benimsenmiştir.⁶² Konsolosluk evlenmelerinin LRA'nın istisnası olması, bu tür evlenmelerin şeklinin, yapıldığı yer (yani kabul eden devlet) hukukunun değil konsolosun bağlı olduğu ülke (yani gönderen devlet) hukukunun evlenmenin şekline ilişkin maddi hükümlerine tabi olması sonucunu doğurur.

Konsolosluklarda yapılan evlenmelerde, evlenmenin yapıldığı ülke hukukuna değil, konsolosun bağlı olduğu ülke hukukunun evliliğe ilişkin maddi ve şekli şartlarına riayet edilir.⁶³ Bir diğer ifadeyle, yabancı ülkede kendi devletinin konsolosluğunda evlenen kişi, kendi ülkesinde evlenmiş gibi hem esasa ilişkin hem de şekle ilişkin şartlar bakımından gönderen devlet hukukuna tabi kılınır. Şekil şartlarına, akde müdahale eden makamın hukuku "*actor regit actum*" uygulanır.⁶⁴ Yani, hukuki açıdan evlenen kişi bakımından konsoloslukta evlenmeyle, vatandaşı olduğu devlet ülkesinde evlenmek arasında fark yoktur. Bu kişinin konsoloslukta akdedilen evliliğini daha sonra vatandaşı olduğu ülkede tanıtması da söz konusu değildir. Konsolosluk evlenmesi gerçekleştiği an kişi vatandaşı olduğu devlet bakımından evli sayılır.⁶⁵

Konsoloslara kendi kanunlarıyla verilen evlendirme yetkisinin kabul eden devlet tarafından tanınması, bu devletin evlenmede mahalli hukukun öngördüğü şekle uyulması mecburiyetine istisna tanınması anlamına gelir. Zira konsolos bu yetkisini kullanarak akdettiği evlenmeler bakımından kendi hukukunun aradığı şekil şartlarına uymak durumundadır. Konsolosun akdettiği evlenmenin şekli geçerliliği kendi hukukuna tabidir.⁶⁶ Bu durumun bir diğer

⁶² PALLSON, s. 274.

⁶³ ŞANLI/ESEN/ATAMAN FİGANMEŞE, s.119-120; TEKINALP, s.177; GÜRAL, s. 176; DOĞAN, V., s. 278; SAYMAN, s. 178.

⁶⁴ ÖKÇÜN, Türk Konsoloslarının Evlendirme Yetkisi, s. 212. *Auctor regit actum*, özetle, resmi şekil şartının gerçekleşmesi bir kamu görevlisinin söz konusu hukuki işlemi gerçekleştirmesine bağlıysa hangi kamu görevlisinin yetkili olacağını ve bu yetkiyi nasıl kullanabileceğini her devletin kendi hukukuna göre belirlemesi prensibini ifade etmekte olup ayrıntılı bilgi için SAYMAN, s.139.

⁶⁵ DOĞAN, İ., s. 37; PERÇİN, s. 907.

⁶⁶ NOMER, s. 249.

sonucu da kabul eden devletin, evlenmenin şekli koşulları bakımından kendi maddi kurallarına uyulmadığı gerekçesiyle evliliği geçersiz kılamayacağıdır.⁶⁷

5. Türk Hukukunda Konsolosluk Evlenmeleri

5718 sayılı MÖHUK m. 7’de yer alan genel şekil kuralının yanında⁶⁸ evlenmenin şekli, ölüme bağlı tasarrufların şekli, taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklara ilişkin hukuki işlemlerin şekli gibi konular için özel şekil kuralları getirilmiştir.⁶⁹ Türk kanun koyucusu bu hukuki işlemlerin yapıldığı yer hukukunun öngördüğü şekil kurallarına taraflarca riayet edilmesini zorunlu kılmıştır.

Hukuki işlemlerin şekline ilişkin bu özel bağlama kurallarından biri yabancılık unsuru taşıyan evlenmenin şekline uygulanacak hukuku yöneten MÖHUK’un “Evlilik ve Genel Hükümleri” başlıklı 13. maddesinin evlenmenin şekline ilişkin 2. fıkrasıdır.⁷⁰ Buna göre, evliliğin şekline yapıldığı ülke uygulanır. Böylece Türk hukukunda evlenmenin şeklinin yapıldığı yer hukukuna tabi olması gerektiğine ilişkin kanunlar ihtilafı kuralı benimsenmiştir.⁷¹ Bu çerçevede evlenme hangi ülkede gerçekleştirilmişse o ülke hukukunun evlenmeye ilişkin şekil kurallarına uyulması halinde Türk hukuku açısından da şeklen geçerli bir evlenme meydana gelir.⁷²

Evlenmenin şeklinde esas kural olan LRA’nın tek istisnası Türkiye’deki yabancı ülke konsolosluklarında, konsolosu gönderen devletin maddi hukukunda kabul edilen milli şekil kurallarına göre yaptıkları evlenmelerdir.⁷³

⁶⁷ PERÇİN, s. 912.

⁶⁸ Söz konusu madde metni: “Hukukî işlemler, yapıldıkları ülke hukukunun veya o hukukî işlemin esası hakkında yetkili olan hukukun maddî hukuk hükümlerinin öngördüğü şekle uygun olarak yapılabilir.” Türk pozitif hukukunda genel kural olarak LRA kaidesi hukuki işlemlerin şekli bakımından ihtiyari olarak kabul edilmiş olup hukuki işlemler yapıldıkları yer hukuku veya hukukî işlemin esası hakkında yetkili olan hukukun öngördüğü şekle uygun olarak yapılabilir.” Bu iki hukukun şekil şartlarından herhangi birine uygun olan hukukî işlemler şeklen kanunlar ihtilafı hukuku bakımında geçerli olur. Yerel hukuk ile işlem hukukunun alternatif uygulaması söz konusu olduğundan hukukî işlemin şekli birine göre geçersiz olsa da diğerine uygun olduğu takdirde geçerli sayılır. NOMER, s. 207.

⁶⁹ ŞANLI/ESEN/ATAMAN FİGANMEŞE, s. 94; DOĞAN, V. s. 259.

⁷⁰ Söz konusu madde metni için: <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.5718&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch>(erişim tarihi: 31.08.2017)

⁷¹ DOĞAN,V., s. 276; TEKINALP, s. 177- 178; ÇELİKEL, s. 195.

⁷² ŞANLI/ESEN/ATAMAN FİGANMEŞE, s. 119; TEKINALP, s. 178.

⁷³ DOĞAN,V., s. 259.

5718 sayılı MÖHUK'un 64. maddesi 1. fıkrası ile yürürlükten kaldırılan, 22.5.1982 tarihli ve 2675 sayılı mülga MÖHUK m. 12 (1) "Milletlerarası sözleşmeler hükümlerine göre konsolosluklarda yapılan evlenmeler geçerlidir." hükmüyle, konsolosluk evlenmelerine ilişkin özel bir düzenleme getirmektedir.⁷⁴ 5718 sayılı MÖHUK m. 13/2'deyse bu yönde bir düzenlemeye yer verilmemiştir.⁷⁵ Zira zaten, ülkemizin diğer devletlerle imzaladığı ikili konsolosluk sözleşmelerinin bulunması halinde bu sözleşme hükümlerinin öncelikli olarak uygulanacağını düzenleyen ve Türkiye'nin taraf olduğu tüm milletlerarası sözleşmeleri saklı tutmak suretiyle bu konuda açık ve genel bir atıf içeren yürürlükteki MÖHUK m. 1(2) uyarınca eski düzenlemeye gerek olmadan da aynı sonuca varılması kanun gereği olup, ayrıca konsolosluk sözleşmelerine atıf yapılmasına gerek duyulmamıştır. Nitekim anılan hükmün gerekçesinde de bu hususun ayrıca belirtilmesine gerek olmadığı açıklanmıştır. Genel bir ilke niteliğindeki bu hüküm konsolosluk evlenmeleri bakımından da uygulama alanı bulacaktır.⁷⁶

Türkiye'deki yabancı konsolosluklarda görev alan konsolosların tabi olduğu ülke ile ülkemiz arasında konsolosluklarda evlilik akdi yapılabileceğine dair ikili bir sözleşme varsa bu sözleşme uyarınca yabancı konsoloslar evlendirme yapabilecektir.⁷⁷ Şayet bu konuda bir sözleşme yoksa Türk konsoloslarına evlendirme yetkisinin verilip verilmediği, Türkiye'deki yabancı konsoslara kendi hukuklarınca verilen evlendirme yetkisinin tanınıp tanınmadığı ve tanınmışsa yetkinin sınırının ne olduğu yürürlükte olan mevzuat çerçevesinde ele alınacaktır.

Türk hukukunda yurtdışında görevli Türk konsoloslarının evlendirme yetkisi ile Türkiye'de görev yapan yabancı konsolosların hangi koşullarda evlilik akdi gerçekleştirebileceği 7.11.1985 tarihli ve 18921 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe giren Evlendirme Yönetmeliği'nde detaylı olarak düzenlenmiştir. Öncelikle, konu bu ikili ayırım üzerinden incelenecek, ardından çifte uyrukluk durumunda konsolosluk evlenmeleri üzerinde durulacaktır. MÖHUK m. 1 /2'de sözü geçen ve öncelikli uygulanan konsolosluk alanında ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ise çalışmamızın kapsamı dışındadır.

⁷⁴ Mülga 2675 sayılı Kanun'un metni için <http://www.hukuki.net/kanun/2675.15.text.asp> (erişim tarihi: 25.10.2017)

⁷⁵ ÇELİKEL, s. 234.

⁷⁶ TEKINALP, s. 182; AYBAY, s. 89 ve 219.

⁷⁷ AYBAY, s. 89.

1.1. Yabancı konsolosların Türkiye’de evlendirme yetkisi

1985 tarihli Evlendirme Yönetmeliği, konsolosların evlendirme yetkisini ayrıntılı biçimde düzenleyen ulusal nitelikteki temel kaynaktır.⁷⁸ Yabancı konsolosların Türkiye’de evlendirme yetkisi Yönetmeliğin 12/2. maddesiyle düzenlenmiştir. Söz konusu madde “Aynı devlet vatandaşı olan iki yabancı kendi milli kanunları yetki vermiş olduğu takdirde, o devletin Türkiye’deki temsilcilikleri önünde evlenme yapabilecekleri gibi yetkili Türk makamları önünde de evlenebilirler.” hükmünü amirdir.⁷⁹ Bu maddeyle, 1985 tarihli Evlendirme Yönetmeliği’nden önceki dönemde benimsenen, yalnızca bu hususta ikili veya çok taraflı milletlerarası sözleşme bulunması halinde konsolosluklarda geçerli bir evlenme yapılabileceğine dair sistem bırakılarak, konsolosluk evlenmelerinin Türkiye’de yabancı devlet konsolosluklarında yapılabilmesi için gönderen devletin konsolosuna yetki vermesi yeterli sayılmıştır.⁸⁰

Aynı maddenin 1. fıkrasına göre: “Türkiye’de bir Türk vatandaşı ile bir yabancı ya da farklı uyruklu yabancı iki kişi, yetkili Türk evlendirme memuru önünde evlenebilirler.” Böylece, evlenecek kişilerin vatandaşlığı konusunda

⁷⁸ Aybay, s. 224.

⁷⁹ ÇELİKEL.s. 234. Bu madde 16/11/2006 tarihli ve 2006/11269 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının eki Yönetmelik le değişikliğe uğramıştır. Madde metni için: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.859747.pdf> (erişim tarihi: 31.08.2017).

⁸⁰ 1985 tarihli Evlendirme Yönetmeliği öncesi dönemde yabancı konsolosların Türkiye’de evlendirme yetkisini kullanması hususunda hukuki düzenleme yer almamaktaydı. Uygulamada yalnızca Türkiye ile bu konuda uluslararası sözleşme akdetmiş olan devletlerin konsoloslarına Türkiye’de evlendirme yetkisi tanınmaktaydı. Bkz. AYBAY, s. 225. Bu dönemde, Türkiye’de görev yapan yabancı konsolosların evlendirme yetkisi konusunda mevzuatta açık bir hükme rastlanılmasa da uygulamada Türkiye’de bulunan yabancı devlet konsoloslarının geçerli bir evlilik gerçekleştirilmesinin gönderen devlet ile Türkiye arasında bu konuda bir sözleşmenin varlığına veya Türk hukukunca bu yetkinin tanınmış olmasına bağlı olduğu görülmektedir. Uygulamada yabancı devlet konsoloslarının Türkiye’de ancak kendi vatandaşlarını evlendirebileceği kabul edilmiş ve söz konusu yetkinin kullanılması Bakanlar Kurulu’nun 30 Eylül 1928 tarihinde aldığı kararla düzenlenmiştir. Bu kararda, Türkiye’de bulunan Alman, İsveç, İtalyan ve Fransız diplomatik temsilcilik veya konsolosluklarında konsolosların kendi vatandaşları arasında yaptıkları evlenmelerin Türk hukuku bakımından geçerli olacağı, bunun haricinde yapılan evliliklerin ise tanınmayacağı belirtilmiştir. Detaylı bilgi için SAYMAN,s. 173 ve 184, V. Raşit SEVİĞ /Ergin NOMER/ Ata SAKMAR, “Devletler Hususi Hukuku Pratik Çalışmaları”, İstanbul 1972, s. 117; SEVİĞ/NOMER/TEKINALP/SAKMAR, s.224. Ayrıca, ULUOCAK, Milletlerarası Özel Hukuk Dersleri, s. 60; SEVİĞ, s. 68; GÖĞER, Kanunlar İhtilafı, s. 57-58; DOĞANGÜN, s. 137; SAYMAN, s. 174. Yargıtay’ın bu hususta verdiği *Yar.2.H.D. Kararı, 21.9.1946, E:6837, K:3705* ve kararın yorumu için GÖĞER, Kanunlar İhtilafı, s. 25-26, 57-58; ULUOCAK, Kanunlar İhtilafı, s. 62; GÖĞER, 1977, s. 181; AYBAY, s. 225, dn. 450; SEVİĞ/NOMER/ SAKMAR, s. 118; PERÇİN, s. 911-912.

mutad sistemi benimsenmiştir.⁸¹ Bu çerçevede, gönderen devlet konsolosları milli hukukları tarafında evlendirme memuru olarak hareket etmek üzere yetkilendirilmişse, bu kişiler Türkiye’de kendi devlet uyrukluğundaki iki kişi arasında kendi hukukuna göre evlenme akdedebilecektir.⁸² Bu şekilde yapılan evlilik Türk hukuku bakımında da geçerli sayılır.

Türk hukuku, Türkiye’de görev yapan yabancı konsolosların yalnızca kendi vatandaşları arasında evlilik gerçekleştirme yetkisi tanımaktadır. Bu çerçevede, yabancı konsolos bu yetkiyi aşarak taraflarından yalnızca birinin kendi vatandaşı olup diğer tarafın bir başka devletin tabiiyetinde olduğu bir nikâhı kıyarsa bu evlilik kendi hukukuna göre geçerli olsa bile Türk hukuku bakımından şeklen geçersiz olacaktır.⁸³ Ancak, yabancı konsolos tarafından Türkiye’de evlendirilecek tarafların her ikisinin de aynı devlet vatandaşı olmasına ilişkin bu şart uluslararası sözleşmelerle yumuşatılabilir.⁸⁴ Şayet, gönderen ve kabul eden devlet arasında bu genel hükümden daha elverişli şartlar içeren bir konsolosluk sözleşmesi varsa bu sözleşme hükümlerine riayet edilir. Örneğin ülkemiz ile İtalya ve Bulgaristan arasında imzalanan konsolosluk sözleşmelerinde liberal sistem benimsenmiş ve evlenmenin taraflarından birinin gönderen devlet (İtalya veya Bulgaristan) vatandaşı olduğu ve ancak diğerinin kabul eden devlet (Türkiye) vatandaşı olmadığı evliliklerin de gönderen devlet konsolosları tarafından Türkiye’de kıyılacağı hükme bağlanmıştır.⁸⁵ Bu hallerde uluslararası anlaşma hükümleri öncelikli olarak uygulanır.⁸⁶

Konsolosluk evlenmeleri, konsolosun mensup olduğu devletin hukukunun aradığı şekle ilişkin kurallara göre yapılacağından, Türkiye’de yabancı devlet vatandaşlığını haiz iki kişi kendi konsolosluklarında, şayet milli hukukları dini evlenmeye cevaz veriyorsa bu şekilde evlenebilirler.⁸⁷

1.2. Yurtdışında Türk konsoloslarının evlendirme yetkisi

Yurtdışında görev yapan Türk konsoloslarının evlendirme yetkisi Evlendirme Yönetmeliği’nin “Yurtdışında Evlendirme Memurluğu Görev ve Yetki-

⁸¹ AYBAY, s. 225.

⁸² ÇELİKEL, s. 235. Türkiye’nin yaptığı konsolosluk sözleşmelerinin büyük bir kısmında da bu uygulamanın kabul edildiğine ilişkin DOĞANGÜN, s. 138.

⁸³ NOMER, s. 250; ŞANLI/ESEN/ATAMAN FİGANMEŞE, s. 120.

⁸⁴ AYBAY, s. 225.

⁸⁵ TEKINALP, s. 184; AYBAY, s. 226.

⁸⁶ ŞANLI/ESEN/ATAMAN FİGANMEŞE, s. 121.

⁸⁷ SAYMAN, s. 178.

si” başlıklı 10. maddesinde düzenlenmiş olup söz konusu maddeye göre, “Yurt dışında mahalli mevzuatın kabul etmiş olması şartı ile evlendirme memurluğu yetki ve görevi; yurt dışında, bu yetkinin mahalli mevzuat ile tanınması ve eşlerden ikisinin de Türk vatandaşı olması şartı ile misyon şefi olan büyükelçi ve başkonsolosun yanı sıra Dışişleri Bakanlığının konsolosluk işlerini yürütmek amacıyla yetki vereceği görevlilere aittir.”⁸⁸ Bu maddeyle yabancı ülkelerde görev yapan Türk konsoloslarına evlendirme yetkisi verilmiş, ancak bu yetkinin kullanılabilmesi, görev yapılan ülkedeki mahalli mevzuatın bunu kabul etmiş olması şartına bağlanmıştır.⁸⁹ Aksi halde, Türk konsolosunca akdedilen evlenme geçerli olmaz.⁹⁰

Evlendirme Yönetmeliğinin bu maddesinde Aralık 2006’da yapılan değişiklikle (R.G. 8.12.2006-26370) yurtdışındaki Türk konsoloslarının evlendirebileceği kişiler bakımından kısıtlama getirilmiş, taraflardan her ikisinin de Türk vatandaşı olma şartı aranmıştır. Bu değişiklikten evvel, Türk konsolosları, taraflarından ikisinin de Türk vatandaşı olduğu evlenmelerin yanı sıra mahalli mevzuat izin verdiği takdirde taraflarından en az birinin Türk vatandaşı olduğu evlilikleri akdetme yetkisini haizdi.⁹¹

⁸⁸ Ayrıca 29 Nisan 2006 tarihinde yürürlüğe giren 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun “Evlendirme Yetkisi” kenar başlıklı 22. Maddesinin 2. Fıkrasında “Evlendirme memuru; belediye bulunan yerlerde belediye başkanı veya bu işle görevlendireceği memur, köylerde muhtardır. Bakanlık, il nüfus ve vatandaşlık müdürlüklerine, nüfus müdürlüklerine ve dış temsilciliklere evlendirme memurluğu yetkisi ve görevi verebilir.” denilmek suretiyle konsolosların evlendirme yetkisine atıfta bulunmuştur. Hüseyin HATEMİ/Burcu KALKAN OĞUZTÜRK, “**Aile Hukuku Ders Kitabı**”, Vedat Kitapçılık,2.Bası,İstanbul,2013,s.32-33. Madde metni için: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/04/20060429-1.htm> (erişim tarihi: 31.08.2017).

⁸⁹ NOMER, s. 249; AYBAY, s. 226; Turgut AKINTÜRK/ Derya ATEŞ KARAMAN, “**Türk Medeni Hukuku**”, 2. Cilt, Aile Hukuku, 15. Baskı, İstanbul, 2013, s. 88.

⁹⁰ ÇELİKEL, s. 235; ŞANLI/ESEN/ATAMAN FİĞANMEŞE, s. 120. Bu konuda, Dışişleri Bakanlığının 2015 tarihli bir yazısında anılan tarih itibarıyla Arjantin, Avusturya, Avustralya, Danimarka, Finlandiya, İngiltere, İrlanda Cumhuriyeti, İsviçre, Şili, Yeni Zelanda, dış temsilciliklerimize evlendirme yetkisi vermeyen ülkeler konumunda olduğu bildirilmiştir.

⁹¹ ÇELİKEL, s. 235. Aynı yönde TEKİNALP, s. 146; Gündüz ÖKÇÜN, “**Konsolosluk Kanunu Hazırlık Çalışmaları**”, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1973, s. 59 vd. Aybay ise zaten konsolosluk evlenmelerinin istisnai olduğundan yola çıkarak bu evlenmelerin uygulama alanını dar yorumlayarak konsolosların sadece iki gönderen devlet vatandaşını evlendirmesini öngören mutad sistemi benimsemektedir. Bkz. PERÇİN, s. 916. Esasen bu dönem yabancı ülkelerde görev yapan Türk konsoloslarının evlendirme yetkisi Türk hukukunda genel olarak kabul edilmiş olmakla birlikte bu yetkinin kapsamı ve sınırı, 5005 sayılı Kararnamenin uygulanmasına yönelik bir yasal düzenleme getirilmemiş olmasından gerek, 1982 yılında yürürlüğe giren 2675 sayılı MÖHUK ve 1985 tarihli Evlendirme Yönetmeliğinden önce

Yürürlükteki mevzuat çerçevesinde Türk konsoloslarının sahip olduğu “evlendirme memurluğu” yetkisi sınırlı bir yetkidir.⁹² Bu itibarla, evlenen kişilerin her ikisi de Türk vatandaşı değilse, Türk konsolosunun akdettiği bu evlilik şeklen geçerli olmayacaktır.⁹³ Bir diğer ifadeyle, Türk konsoloslarının evlendirme yetkisinin sınırı bakımından da mutad sistem benimsenmiştir. Bu sınırlama, yukarıda değindiğimiz yabancı ülke konsoloslarının Türkiye’de sadece kendi vatandaşları arasında nikâh kıyabileceklerine ilişkin Türk hukukunda benimsenen kısıtlamayla aynı doğrultudadır. Ancak burada da, Türkiye’nin diğer devletlerle imzaladığı ikili konsolosluk sözleşmelerinde, taraflarından birinin yabancı konsolosun kendi vatandaşı olması halinde de konsolosun evlendirme yetkisi tanınıyorsa, bu sözleşme hükmü esas alınacaktır.⁹⁴ Bir diğer ifadeyle Türk konsoloslarının evlendirme yetkisinin ilke olarak yalnızca Türk vatandaşları için geçerli olduğu ilkesi ancak uluslararası sözleşmelerin gereği olduğu ayrıkçı durumlarda göz önüne alınmayabilecektir.⁹⁵ Türkiye’nin taraf olduğu ikili bir konsolosluk sözleşmesi bu konuda elverişli bir hüküm getirmiyorsa genel kural konsolosların yalnızca gönderen devletin uyruklığında olan iki kişiyi evlendirme yetkisinin olmasıdır.⁹⁶

tartışma konusu olmuştur. Bkz. TEKINALP, s. 184; SAYMAN, s. 179; SEVIĞ/NOMER/SAKMAR, s. 117. Konuya ilişkin ilk MÖHUK öncesinde yürürlükte olan mevzuatın açık bir hüküm içermemesi karşısında, Türk hukukunda konsolosların gönderildikleri ülkedeki evlendirme memurluğu yetkisinin tespiti genel itibariyle Türkiye’nin diğer devletlerle akdettiği ikili veya çok taraflı sözleşmelerde ele alınmıştır. Bu çerçevede, 1929’da Almanya (1952’de bu sözleşme iki ülke arasındaki bir nota teatiisiyle yeniden yürürlüğe konmuştur), 1987’de Polonya, 1990’da Arnavutluk, 1968’de Yugoslavya ve Romanya, 1970’de Bulgaristan, 1972’de Belçika ve 1977’de Çekoslovakya ile imzalanan ikili konsolosluk sözleşmelerinde konsoloslara her iki tarafın da kendi vatandaşı olması halinde karşılıklı olarak evlendirme memuru sıfatıyla hareket etme yetkisi verilmiştir. Bkz. ULUOCAK, Milletlerarası Özel Hukuk Dersleri s. 61; TEKINALP, s.183, dn. 42, SAYMAN, s. 176. Genel olarak bu dönem, konsoloslara kendi vatandaşı ile üçüncü bir devlet vatandaşı iki kişi arasında evlenme akdetme yetkisi veren liberal sistemin “engellenmediği”, konuyla ilgili kabul edilen çok taraflı sözleşme metinlerinde de ekseriyetle liberal sistemin benimsendiği görüşü ağır basmıştır. Bkz. ULUOCAK, Milletlerarası Özel Hukuk Dersleri s. 62; ULUOCAK, Kanunlar İhtilafı, s. 61; ÖKÇÜN, Konsolosluk Kanunu Hazırlık Çalışmaları s. 61; DOĞANGÜN, s. 138; SAYMAN, s. 183. Aksi yönde GÖĞER, 1977, s. 187. Kapsamlı bilgi için SAYMAN, s. 183; ÖKÇÜN, Türk Konsoloslarının Evlendirme Yetkisi, s. 215-216; SEVIĞ, s. 70.

⁹² TEKINALP, s. 184; NOMER, s. 249-250; ÇELIKEL, s 235.

⁹³ ŞANLI/ESEN/ATAMAN FİGANMEŞE, s. 120.

⁹⁴ DOĞAN, V., s. 280.

⁹⁵ AYBAY, s. 227.

⁹⁶ AYBAY, s. 227. Öte yandan, konsolosların tarihten bu yana üstlendiği “vatandaşlarına hizmet sağlama” rol göz önünde bulundurulduğunda, nasıl ki Türkiye’deki bir evlendirme

Aynı madde uyarınca fahri konsolos veya fahri başkonsolosların ise evlendirme yetkisi yoktur.⁹⁷

Bu şartlara uygun olarak Türk konsolosları tarafından gerçekleştirilen evlilikler hem Türk hukuku hem de kabul eden devletin hukukuna göre şeklen geçerli evliliklerdir. Ancak, şayet kabul eden devlet hukukunda Türk konsolosunun evlendirme memurluğu yetkisi açıkça kabul edilmiyorsa, bu yetkinin kullanılması söz konusu olmayacak olup, bunun hilafına yapılan evlilikler kabul eden devlet ve muhtemelen üçüncü devlet hukukları bakımından yok hükmündedir.⁹⁸ Kabul eden devletin Türk konsoloslarının evlendirme yetkisini kabul etmemesine rağmen konsolosların Türk hukukuna göre yaptığı evlilikler mahal yeri hukuku tarafından geçerli olmasa bile Türk hukukunca geçerli kabul edilecektir.⁹⁹

Peki, yurtdışında görevli Türk konsolosları, iki Türk vatandaşının nikâhını konsolosluk veya diplomatik temsilcilik binası dışında kıyabilir mi? Mevzuatta bu konuda açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak Çelikel'e göre Evlendirme Yönetmeliği m. 11/1 yurtdışında evlenecek Türk vatandaşlarının evlenme yeri hukukuna göre evlenebileceklerini kabul ettiğine göre, konsolosluk binası dışında Türk konsolosu tarafından gerçekleştirilen bir evlilik şayet LRA bunu tanıyorsa geçerli olacaktır.¹⁰⁰

1.3. Çifte uyrukluk durumu

Çifte vatandaş olan, bir diğer ifadeyle birden çok devletin uyruklughunu taşıyan kişilerin gerçekleştireceği evliliklerde hangi devletin kanunlarına öncelik verileceği konsolosluk evlenmeleri bakımından sorun teşkil edebilir.

Böyle bir durumda genel olarak her devletin kendi uyruklughuna öncelik vermesi ilkesi benimsenmektedir. Örneğin Belçika'daki Türk konsolosları, taraflarından birinin salt Türk vatandaşı, diğerinin ise Türk vatandaşlığının yanı sıra Belçika uyruklughunu da taşıdığı evlenmeleri Türk konsolosluklarında ak-

memurunun akdedeceği evliliklerde tarafların her ikisinin de Türk vatandaşı olma şartı yoksa ve taraflardan biri yabancı veya vatansız olsa bile bu nikâhı akdetme yetkisi saklıysa yasal bir engel olmadığı takdirde Türk konsoloslarının da eşlerin uyruklughunu dikkate almaksızın yetkili kılınmalar gerektiği hakkında AYBAY, s. 227; Perçin, s. 916.

⁹⁷ ÇELİKEL, s. 235; ŞANLI/ESEN/ATAMAN FİGANMEŞE, s. 120; DOĞAN, V., s. 179.

⁹⁸ NOMER, s. 250.

⁹⁹ DOĞANGÜN, s. 138.

¹⁰⁰ ÇELİKEL, s. 236.

detme yetkisi vardır. Böyle bir evlenme Türk hukuku bakımından geçerli bir evlenme olsa da Belçika hukuku açısından tanınmayabilecektir, çünkü Belçika hukuku kendi vatandaşlığına öncelik tanımak zorundadır.¹⁰¹

Konuyla ilgili Dışişleri Bakanlığı'nın 1981 yılında Adalet Bakanlığı'nın da görüşünü almak suretiyle hazırladığı bir genelgede, Türk konsolosların evlendirme memurluğu yetkisinin ilk kez ele alındığı 1927 tarihli Şehbenderler Nizamname-i Dâhilisine¹⁰² atıf yapılarak, konsolosluk evlendirmelerinde akdin geçerliliğinin, akdin yapıldığı ülkenin bu evlenmeleri tanımış olması şartına bağlı olduğu, dolayısıyla örneğin taraflarından birisinin hem Türk hem de Alman vatandaşlığını haiz evlenme akitlerinin Türk konsolosluklarında yapılması halinde bu evliliğin Türk hukukunda geçerli olacağı ancak mahalli devlet tarafından kabul edilmeyebileceği belirtilerek çifte uyruklu vatandaşlarımızın evliliğinin konsolosluklarca gerçekleştirilmeyerek, LRA kuralına uygun olarak mahalli hukukun yetkili gördüğü makamlar önünde ve mahalli hukukun öngördüğü şekilde yapılmasının uygun olacağı sonucuna varılmıştır.¹⁰³

Bu tür evliliklerin mahal devlet tarafından kabul edilmeyebileceği sonucuna her devletin kendi uyrukluğuna öncelik tanınması ilkesinden varıldığı konusunda şüphe yoktur. Ancak bu halde de Türk hukukuna göre Türk konsolosluklarında evlenmek isteyen çifte uyruklu bir vatandaşımızın bu talebinin salt mahal yeri hukukunda bu evliliğin geçersiz olabileceği sebebiyle karşılanmaması söz konusu ilkenin Türk vatandaşları bakımından göz ardı edilmesi sonucunu doğuracaktır. Bu durumda Aybay'a göre yapılması gereken, Türk konsolosunca evlenmek için başvuran çifte uyruklu vatandaşa bu durumu ve Türk konsolosluğunda yapacağı evlenmenin geçerliliğinin Türk hukuku bakı-

¹⁰¹ AYBAY, s. 230.

¹⁰² Cumhuriyet döneminde yurtdışında görev yapan Türk konsoloslarına evlendirme akdi gerçekleştirebilme yetkisi ilk kez, mülga 743 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun kabulünün hemen ardından 10 Nisan 1927 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilen 5005 sayılı Kararnameyle verilmiş olup, Kararname Türk konsolosluk memurları ile konsolosluk işlerini tedvire memur olanlara "nüfus ve evlendirme memuru" sıfatıyla yetkilendirilmiştir. Bu Kararname uyarınca o dönem konsolosluk evlenmelerinin ihtiyari olduğu, Türk tabiiyetinde bulunanların evlenme yerinde Türk konsolosu olsa bile konsoloslukta evlenme gerçekleştirmek mecburiyetinde olmadığı görüşü ağırlık kazanmıştır. Kapsamlı bilgi için TEKINALP, s. 182, dn. 41, "Karar No. 5005, D.III, C. VII, 168"; NOMER, s. 249, dn. 78; DOĞAN, V., s. 279; SEViğ, s. 69; BERKİ, s. 68; ULUOCAK, Kanunlar İhtilafı, s. 61; JAESCHKE/BERKİN, s. 405; GÖĞER, 1977, s. 187; DOĞANGÜN, s. 137; SEViğ/NOMER/SAKMAR, s. 117; SAYMAN, , s. 171; AYBAY, s. 223; SEViğ/NOMER/TEKINALP/SAKMAR, s. 223. Kararname metni için ÖKÇÜN, Türk Konsoloslarının Evlendirme Yetkisi, s. 213.

¹⁰³ AYBAY, s. 231-232.

mından bir sorun oluşturmayacağını açıklamaktadır. Bununla birlikte, tabiiyetinde bulunduğu mahal yeri devletinin hukuku bakımından geçersiz addedilebileceği uyarısında bulunmaktadır. Salt bu nedenle vatandaşın talebinin hilafına evlendirme akdinin konsolosluklarda gerçekleştirilmemesi uygun düşmez.¹⁰⁴

SONUÇ

Milletlerarası özel hukuk doktrininde yabancı unsurlu evlenmelerin şekline ilişkin ihtilafların halinde LRA yetkili kılınmıştır. Ancak kanun koyucuların bazı şartların varlığı halinde evliliğin şekli bakımından LRA kuralına istisna getirdiği de görülür. Konsolosluk evlenmeleri, şekli geçerlilik şartları bakımından evlenme yeri hukukunun uygulanmadığı bir istisnadır. Bu evlenmeler şartları varsa yapılabilir, evlenme mahalli veya milli hukukun öngördüğü şekillerden biriyle yapılabilir ve her iki evlenme ise şekli açıdan geçerli kabul edilir.¹⁰⁵ Konsolosluk evlenmelerinin ancak şartların varlığı halinde başvurulması ve bu yöntemin, taraflarca mahal yeri hukukunca bu yerin yetkili makamları önünde evlenme seçeneğini ortadan kaldırmaması konsolosluk evlenmelerinin istisnai olduğuna işaret eder.¹⁰⁶ Bu çalışmada konsolosluk evlenmelerinin şartları, kapsamı ve yabancı unsur taşıyan bu evlenmelerin şekline uygulanacak hukuk incelenmiş, konsolosluk evlenmelerine ilişkin taraf olduğumuz ikili ve çok taraflı sözleşmelere değinilmeksizin Türk pozitif hukukunda nasıl düzenlendiği ele alınmıştır.

¹⁰⁴ Ayrıntılı bilgi için AYBAY, s. 232.

¹⁰⁵ TEKINALP, s. 178.

¹⁰⁶ PERÇİN, s. 904; YÜCEL, s. 169; SEVİĞ/NOMER/ TEKINALP/SAKMAR, s. 279.

KAYNAKÇA

- AKINTÜRK Turgut., KARAMAN, Derya.: **Türk Medeni Hukuku, 2. Cilt, Aile Hukuku**, Beta Basım,15. Baskı, İstanbul, 2013.
- AYBAY, Rona: **Tarih ve Hukuk Açısından Konsolosluk**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.
- BERKİ, Osman Fazıl.: **Türk Hukukunda Kanun İhtilafı**, AÜHFD Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1971.
- CELİKEL, Aysel: **Milletlerarası Özel Hukuk**, Beta Yayınevi,13. Baskı, İstanbul, 2014.
- DOĞAN İzzet, **Öğretide ve Uygulamada Milletlerarası Aile Hukuku ve Milletlerarası Usul Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010.
- DOĞAN, Vahit: **Milletlerarası Özel Hukuk**, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2013
- DOĞANGÜN, Temel: **Türk Hukukunda Yabancı Unsurlu Hukuki İşlemlerin Şekline Uygulanacak Hukuk**, Yetkin Yayınları, Ankara 1996.
- ERDENER, Nihal: **Türk Devletler Hususi Hukuku Sisteminde Locus Regit Actum Kaidesinin Tatbiki, Vasiyetnameler ve Bazı Borç Akitleri Hakkında**, Yenilik Basımevi, İstanbul 1958.
- GÖĞER, Erdoğan: **Devletler Hususi Hukuku (Kanunlar İhtilafı)**, AUHFD Yayınları, Ankara, 1977.
- GÖĞER, Erdoğan: **Kanunlar İhtilafı (İçtihatlar Açısından Bağlama Kuralları)**, AUHFD Yayınları, Ankara, 1973.
- GÖĞER, Erdoğan: **Devletler Hususi Hukuku(Kanunlar İhtilafı)**, AUHFD Yayınları, Ankara, 1968.
- GRAVESON, R. Harry: **Conflict of Laws Private International Law**, Sweet& Maxwell, 7. Bası, Londra,1974.
- GÜRAL, Jale.: “Evlenmeden Doğan Kanunlar İhtilafı”, **AÜHFD**, C. 3, S.1,1946, s 147-178.
- HATEMİ, Hüseyin /OĞUZTÜRK Burcu KALKAN: **Aile Hukuku Ders Kitabı**, Vedat Kitapçılık, 2. Bası, İstanbul, 2013.

- JAESCHKE Gotthard/BERKİN Necmettin: “**Türk Hukukunda Evlenme Akdinin Şekli**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, s.1-2, İstanbul, 1953, s. 401-431.
- JENNINGS, Robert, Y.: **Conflict of Laws**, Cambridge University Press, İngiltere, 1987.
- KELLY, Edmond: **The French Law of Marriage and the Conflict of Laws that Arises Therefrom (1885)**,Kessinger Legacy Reprints, 2010.
- LEE, Luke, T.: **Vienna Convention on Consular Relations With Texts and Commentaries**, A.W.Sijthoff, Rule of Law Press- Durham N.C., Rule of Law Press, Leiden, 1966.
- LEE, Luke, T. : **Consular Law and Practice**, Praeger Publishing, New York, 1961.
- LEE, Luke,T.: **Consular Law and Practice**, Third Edition, Oxford University Press, USA, 2008.
- MAYSS, Abla, J: **Principles of Conflict of Laws**, Cavendish Publishing, 3. Bası, Londra, 1998.
- NOMER, Ergin.: **Devletler Hususi Hukuku**, 20. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2013.
- NORTH, Peter/FAWCETT, James.: **Cheshire & North’s Private International Law**, 13. Bası, Oxford University Press, Londra, Edinburgh, Dublin, 1999.
- NORTH, Peter: “Development of Rules of Private International Law In the Field of Family Law”, **Recueil Des Cours, 1980-I, Collected Courses of the Hague Academy of International Law**, Academie de Droit International, Sijthoff&Noordhoff, The Netherlands,1981, s. 9-118.
- ÖKÇÜN, Gündüz: **Konsolosluk Kanunu Hazırlık Çalışmaları**, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1973.
- ÖKÇÜN, Gündüz: “Türk Konsoloslarının Evlendirme Yetkisi,” **AÜSBFD**, Cilt.22 No.2, 1967s. 211-218.
- PALLSON, Lennart.: **Marriage and Divorce in Comparative Conflict of Laws**, A.W. Sijthoff, Leiden, 1974.

- PERÇİN, Gizem.: “Evlenme Hakkının Yabancılar Tarafından Kullanılmasında İstisnai Bir Yöntem: Konsolosluk Evlenmeleri”, **Legal Hukuk Dergisi, Özel Sayı, Rona Aybay’a Armağan**, 1. Cilt, Legal Yayıncılık A.Ş., Aralık 2014, s.897-918.
- RABEL, Ernest.: **The Conflict of Laws, A Comparative Study, Volume 1 Introduction: Family Law**, Second Edition, Michigan Legal Publications, Michigan. 1958.
- SAYMAN, Yücel.: **Türk Devletler Hususi Hukukunda Evlenmenin Kuruluşu**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1982.
- Seviğ,Vedat/NOMER,Engin/Sakmar,Ata :**Devletler Hususi Hukuku Pratik Çalışmaları**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1972.
- SEVİĞ, M. Raşit/ NOMER, Ergin/TEKİNALP, Gülören/ SAKMAR, Ata.:**Devletler Hususi Hukuku Pratik Çalışmaları**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1976
- SEVİĞ, M. Raşit/ SEVİĞ V. Raşit: **Devletler Hususi Hukuku**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Üçüncü Bası, İstanbul 1962
- SEVİĞ, V. Raşit: **Kanunlar İhtilafı, Yasama ve Yargılama Çatışmaları**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1974.
- STOCQUART, Emile.: “Marriage In Private International Law”, **Am. Law Review**, Vol: 23, 1889, s. 775-780.
- ŞANLI, Cemal/ ESEN, Emre/ ATAMAN FİGANMEŞE, İnci: **Milletlerarası Özel Hukuk**,Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013.
- TAINTOR, Charles.: “Marriage In the Conflict of Laws”, **Vanderbilt Law Review**, Vol.9, 1956, s.607-632.
- TEKİNALP, Gülören/ UYANIK ÇAVUŞOĞLU, Ayfer: **Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları**, Vedat Kitapçılık, 11. Bası, İstanbul 2011.
- TOTTERMAN, R.E.B: “Functional Bases of the Rule Locus Regit Actum in English Conflict Rules”, **Intl & Comp. Law Quarterly** Vol.2, 1953, s. 27-46.
- TWISS, Travers: “The Conflict of Marriage Laws,” **Law Mag.& Rev. Quart.**

Rev. Juris & Quart. Dig, All Cases 5th ser., Vol. 8, 1882-1883, s. 1-11.

ULUOCAK, Nihal.: **Kanunlar İhtilafı, Yasama Yetkisi Kuralları,** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1971.

ULUOCAK, Nihal.: **Milletlerarası Özel Hukuk Dersleri, Uygulama Kuralları,** Sözleşmeler, Filiz Kitabevi, İstanbul 1987.

WARDLE, Lynn, D.: “International Marriage Recognition: A World Dilemma”, **Families Across Frontiers,** Nigel Lowe, Gillian Douglas, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, Boston, Londra, 1996, s. 75-88.

WARDLE, Lynn, D.: “International Marriage and Divorce Regulation and Recognition, A Survey”, **Family Law Quarterly,** Volume 29, Number 3, 1995-1996, s. 497-517.